

CSISZÁR JÓZSEF

(1902–1944)

1944, ősz.

A Hanibal Lučić utcai fémmegmunkáló üzemben lázasan folyik a munka. Visít az esztergapad, a satuban lapul össze a fémlap az iszonyatos szorítás alatt. József a fémporos műhely hangzavarában megpróbálja összeadni a kiadások és a bevételek tételeit. Megszokta már a lármát, ami a megélhetésüket biztosítja. Isten adta zaj ez, azt jelenti, hogy van megrendelés. A munka pénzt hoz, az pedig a megélhetést biztosítja. Ő is, a felesége, Matild is, tehetős családból származnak. Úri módra élnek. Gyerekeiknek, a két kislánynak és a fiúnak saját nevelőjük van, szép ruhában járnak, sokféle játékkal szórakozhatnak...

Magyarkanizsán született. Kitartásának és szülei támogatásának köszönhetően gépészmérnöki oklevelet szerzett. A saját üzemét igazgatja. Húgai Krisztus jegyesének álltak, apácák lettek.

A műhely zaja egy idő után csendesedett. Gondolatai a múltban kalandoznak. Abban az időben, amikor Matild bátyjával járt iskolába. Akkor ismerte meg a szép és elragadó leányt. A barátságból szerelem lett. Matild mellett megtalálta a boldogságát. Együtt teremtettké meg a műhelyt, és nevelték gyerekeiket. Sokat dolgozott, és őrizte családi fészek melegét. Jól megy az üzlet, sok a megrendelés, ezzel együtt a bevétel is. Becsületesen megfizeti a munkásait. Azonkívül ünnepnapokon mind a tizenötüket megajándékozza. Hiszen csak az a gazda számíthat jó munkaezre, aki ad is, nem kizsákmányol. Mélységesen elítélte azokat, akik mások hátán gazdagodtak meg. Jómódban él, ezt mindenki tudja, de nem a munkásoktól veszi el a megélhetést. Átértzi a szegény munkásemberek sanyarú sorsát. Ezekben a háborús időkben még szerencse, hogy van munkájuk. Józsefnek jó szíve van. Mégis, sokan áskálódnak ellene, mondván: „Csak két szerbet foglalkoztat, a többi munkása magyar!” Nem törődik a szóbeszéddel, számára nincs magyar vagy szerb, német vagy horvát, csak alkalmazott van, akinek munkát és megélhetést ad. Éppen ezért sokan becsülik is, felnéznek rá, nemcsak magas képesítése, hanem világszemlélete miatt is.

Eszébe jutnak a Városházán állomásozó légelhárítási egységben eltöltött napok. Behívták, eleget kellett tennie a felszólításnak. Ez akkor volt, amikor bejöttek a magyarok. Büszke magyarként természetes volt, hogy eleget tesz kötelességének, és szolgálja a honvédséget. Most 1944-et írnak. A városban az emberek a partizánok által elhurcolt ártatlanokról suttognak...

József aggódik, hiszen érte is bármikor eljöhetnek. Mit tegyen? Szökjön el? Hagyjon itt mindent, amit a két kezével megteremtett? Marad, és vállalja a sorsát.

József a családjával

Gondolatai a József Attila utcai családi ház udvarán járnak, ahol nyár idején bódító illatú virágoktól terhes a levegő, és kellemes hűvöset nyújt a terebélyes diófa árnyéka. A tágas, rendezett udvar, a kényelmes ház – egymásba nyíló szobáival és a cserépkályhákkal – maga a mennyország! Nem cserélné el ezt a boldogságot semmiért! Gyerekeinek mosolya, feleségének szeretete boldoggá teszik. Békés vasárnap délutánokon, amikor kezébe veszi hegedűjét, ujjai és a vonó érintésétől csodálatos dallamok kelnek életre a húrok által.

Arcára elégedett mosoly ül ki. Visszaemlékeznek a napra, amikor Szabadkán elsőként vett autót, és végighajtott a városközponton. Az emberek kíváncsian fogták közre, ő pedig, a felvidéki származású turáni vadász, aki mindig Bocskaiiban jár, büszkén ült a volán mögött.

Az utolsó nap

Október. Szárazak még a nappalok, de mind több az avar. Délután József gondolataiba merülve megy haza a műhelyéből. Harsány kiáltás zökkenti vissza a valóságba. Egyenruhás erős kezek szorítják meg a karját. Partizán katonák lökdösik maguk előtt a Sárga Ház felé. Hirtelen nem is tudja, mi történik. Megkérdezi a fegyvereseket, hová viszik, de választ nem kap. Csak tuszkolják tovább... Egy ismerős látta, amikor átadja a karikagyűrűjét egyik partizánnak. Önszántából tette-e, a kéréssel, hogy juttassák el a feleségének, vagy kényszerítették, hogy adja oda értékeit, nem tudni. Az aranygyűrű soha nem jutott el Matildhoz...

A családja nem látta többé. Hetekig kerestették, de hiába. A gyerekek sírva követelték édesapjukat. Matild szinte belebetegedett a tehetetlenségbe. Schonnan sem kapott választ. Utóbb kiderült, hogy a Sárga Házban napokig fogva tartották, majd a Zentai úti temető tömegsírjánál kivégezték. Erről a temetőcsősz számolt be a családnak, aki ismerte, és végignézte a kivégzését.

A fémmegmunkáló műhelyt államosították, gépeit elszállították a Sever villanymotorgyárba. A Csiszár családra nehéz, gyászban eltöltött évek következtek...

Partizánok (középen Tito)

Horvát Lehel az építész tervezte vakolatlan téglafal a tömegsír szélén (Szabadka, 1994)